

УДК 336.33

СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ФОРФЕЙТИНГУ ТА МІЖНАРОДНОГО ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Москальов А.А., Щавінська О.В.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Досліджено економічну сутність категорій «форфейтинг» та «міжнародний факторинг». Визначено основні недоліки вітчизняного законодавства щодо регламентації здійснення форфейтингових та міжнародних факторингових операцій. Проаналізовано статистичні дані та тенденції реалізації зовнішнього факторингу та форфейтингу в Україні та у світі. Запропоновано шляхи стимуляції використання даних фінансових інструментів в реаліях української економіки.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, платоспроможність, ліквідність, фактор, міжнародний, факторинг, FCI, форфейтинг, вексель, зовнішньоекономічна діяльність, експортер, імпортер.

Постановка проблеми. Суб'єкти господарювання використовують різні фінансові інструменти для підтримання власної ліквідності та платоспроможності. В умовах кризових явищ, що характеризуються високим рівнем ризику настання банкрутства для підприємств особливо актуальним є застосування нових фінансових інструментів та механізмів, що можуть забезпечити надходження грошових коштів у якнайшвидший термін. Для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність такими інструментами є форфейтинг та міжнародний факторинг.

Сьогодні, форфейтинг як інструмент швидкого фінансування експортних операцій використовується компаніями провідних країн світу. В останні роки найбільш активно цю форму кредитування використовують у Китаї та Великій Британії. В Україні форфейтингові та міжнародні факторингові операції не набули поширення через високий рівень інфляції. Застосування форфейтингу та зовнішнього факторингу може надати українськими експортерами ряд переваг на ринку, а саме підвищити конкурентну спроможність, платоспроможність, ліквідність, пришвидшити оборотність капіталу та зменшити обсяги дебіторської заборгованості.

Мета дослідження: аналіз тенденцій використання форфейтингових та міжнародних факторингових послуг та визначення перспектив розвитку цих інструментів фінансування зовнішньоторговельних операцій в Україні.

Висвітлення раніше не вирішених частин проблеми. Українські експортери недостатньо необізнані з приводу механізму застосування форфейтингу та міжнародного факторингу. Хоча ці фінансові інструменти можуть стати катализатором ефективності здійснення зовнішньоекономічних операцій та підтримання ліквідності та платоспроможності суб'єктів зовнішньої торгівлі. Тому це питання потребує подальшого дослідження та систематизації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначенням змісту форфейтингових та міжнародних факторингових операцій займалися такі науковці як Андрієнко В.В., Нашкерська М.М., Поддубна Т.Н., Григораш О.В., Тарасюк Д.В. та інші, в працях яких висвітлені переваги, недоліки та перспективи застосування цих інструментів фінансування зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження змісту форфейтингу здійснюється відповідно до його економічної, міжнародної приватноправової, операційної та цивільно-правової природи. З огляду на першу – це кредит, на другу – зовнішньоекономічний контракт, третю – банківська, а в широкому сенсі господарська операція, четверту – договір форфейтингу [3, с. 27].

Зауважимо, що слово форфейтинг походить від фр. *forfait* (відмова від прав) чи покупка боргу через простий або перевідний вексель у позичальника на безповоротній основі. Тобто, покупець цих вимог бере на себе комерційні ризики, пов'язані з неплатоспроможністю імпортерів без права регресу цих документів на колишнього власника. Форфейтер не має права подавати будь-які претензії до експортера у разі неплатоспроможності імпортера, а також бере на себе фактично всі види ризику, а експортер відповідає лише за правові аспекти угоди, наприклад, за відповідність товару умовам договору [7, с. 133].

Форфейтинг має багато спільного з міжнародним факторингом або як його ще називають «експортним» факторингом. Перш за все тому, що це специфічна форма трансформації комерційного кредиту в банківський.

По-друге, ці фінансові інструменти використовуються для фінансування зовнішньоекономічної діяльності і спрямовані на купівлю дебіторської заборгованості експортера.

По-третє, механізм реалізації форфейтингових та міжнародних факторингових операцій в цілому аналогічний. При цьому існують певні особливості, а саме: форфейтинг здійснюється на основі векселя, а міжнародний факторинг – рахунку фактури; форфейтинг дорожчий у зв'язку з тим, що форфейтер не має права регресивної вимоги, натомість, фактор може звернутися до експортера з вимогою погашення позики у разі неплатоспроможності імпортера.

У чинному законодавстві пряма вказівка на форфейтинг відсутня. Проте у ст. 350 ГК України, в редакції ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо факторингу» вказано, що банк має право укласти договір факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги), за яким він передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони за плату, а друга сторона відступає або

Таблиця 1

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні за 2013-2017 роки

Операції	Зовнішня торгівля товарами (млн. дол. США)					Зовнішня торгівля послугами (млн. дол. США)				
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Експорт	63320,7	53901,7	38127,1	36361,7	43264,7	14,2	11,5	9,7	9,8	10,7
Темп приросту, %		-14,8%	-29,2%	-4,6%	18,9%	1,4%	-19%	-15,6%	1%	9,2%
Імпорт	76986,8	54428,7	37516,4	39250	44670,6	7,5	6,3	5,5	5,3	5,4
Темп приросту, %		-29,3%	-31,1%	4,6%	13,8%	13,6%	-16%	-12,6%	-3,6%	1,8%

Джерело: [9]

Таблиця 2

Оборот зовнішнього факторингу за 2010-2016 роки (млн. дол. США)

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2015/2016 рр.
Експортний факторинг	126,032	162,972	192,537	219,285	242,472	261,214	256,551	-1,78%
Імпортний факторинг	23,584	30,943	36,707	50,481	54,081	66,612	63,446	-4,75%
Дисконтування експортного рахунку-фактури	29,818	51,069	85,163	87,447	89,025	96,871	108,038	9%
Міжнародний факторинг FCI	179,434	244,983	314,442	357,213	385,579	424,697	428,035	0,79%

Джерело: [10]

зобов'язується відступити банку своє право грошової вимоги до третьої особи.

Натомість, регулювання міжнародного факторингу здійснюється Конвенцією УНІДРУА про міжнародний факторинг, до якої приєдналася Україна. У ньому визначено, що до прав та обов'язків фактора відносять: фінансування постачальника, пред'явлення до сплати грошових вимов та захист від несплат боржників. Порівнявши визначення даних категорій можна стверджувати про ідентичність їхнього економічного змісту. Форфейтинг є різновидом факторингу і має суміжне значення із міжнародним факторингом.

Значення форфейтингу та міжнародного факторингу для України зростає у зв'язку зі поступовими післякризовим збільшенням зовнішньоторговельного обороту товарами та послугами (табл. 1).

Протягом 2014-2016 років спостерігається тенденція зменшення обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами в Україні. За досліджуваній період об'єм експорту товарів зменшився майже вдвічі – до 36361,7 млн. дол. США у 2016 році порівняно з 63320 млн. дол. США у 2013 році. При цьому у 2017 році обсяг зовнішньої торгівлі товарами становив 43264,7 млн. дол. США, що на 18,9% більше, ніж у 2016 році. У січні-квітні 2018 року експорт товарів становив 15456,9 млн. дол. США, або він збільшився на 12,8% порівняно із січнем-квітнем 2017 року. Тобто, існує тенденція щодо збільшення зовнішньоторговельних операцій, а

отже більш актуальним постає питання підвищення платоспроможності експортера та зменшення його дебіторської заборгованості.

Використання міжнародного факторингу набуває тенденції зростання у світовій практиці (табл. 2). Даний факт свідчить про ряд привілеїв, які отримують суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності при застосуванні даного інструменту.

Показники міжнародного факторингу демонструють збільшення пропозиції кредитного забезпечення в бізнесі за рахунок використання непогашеної дебіторської заборгованості. Обсяги експортного факторингу у період з 2010-2016 років зросли на 103,5%. При цьому за останні роки спостерігається незначне скорочення оборотів факторингу, а саме: зниження на 1,78% експорту та на 4,75% імпорту. Варто зауважити, що в регіональній структурі об'єму факторингу за 2015-2016 роки незмінними лідерами, на яких припадає найбільша частка операцій, залишаються Європа та Азія (табл. 3). Важливим інструментом поширення міжнародного факторингу в даних регіонах є організація FCI. Фінансування дебіторської заборгованості є основним об'єктом асоціації та включає факторинг, розрахунок рахунків-фактур та інші рішення щодо фінансування ланцюга постачання.

Зменшення об'єму факторингу в Азії на 6,89% зумовлено головним чином падінням об'єму факторингових операцій у Китаї (на 14,5%), Японії (на 8,7%), Тайвані (на 10,45%). Не зважаючи на зменшення об'єму факторингових операцій

Таблиця 3

Світовий об'єм факторингу за регіонами

Континент	2015 рік, млн. євро	2016 рік, млн. євро	Відносне відхилення	Питома вага у 2016 році
Африка	18,721	20,393	8,93%	0,86%
Азія	596,633	555,550	-6,89%	23,38%
Європа	1,557,052	1,592,974	2,31%	67,05%
Середній Схід	8,028	7,583	-5,54%	0,32%
Північна Америка	100,530	95,072	-5,43%	4,00%
Південна Америка	86,826	104,396	20,24%	4,39%

Джерело: [10]

Обсяги факторингу в Україні за 2014-2017 роки (млн. євро)

Показники	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення 2014/2017 р.р.
Внутрішній факторинг	1,325	1,021	432	294	-77%
Міжнародний факторинг	15	14	10	1	-99,3%
Всього	1,340	1,035	442	295	-77,9%

Джерело: [10]

в 2016 році, Китай залишається другою у світі найбільшою факторинговою країною після Великої Британії.

Як бачимо з таблиці 3 найбільша частка світового факторингу припадає на Європу і становить 67,05%. У 28 країнах ЄС загальний обсяг факторингу становив 1,501 мільярда євро, що становить 10,13% ВВП. Найбільш важливими ринками є ринок Великої Британії (327 млрд. євро), Франції (268 млрд. євро), Німеччини (219 млрд. євро), Італії (209 млрд. євро) та Іспанії (131 млрд. євро). Міжнародна факторингова асоціація FCI широко представлена в європейських країнах, крім Ірландії, Латвії та Естонії. Нещодавно опублікована «Whiteraper» про факторингову індустрію в Європі продемонструвала, що очікувані втрати при факторинговому фінансуванні в 4 рази нижче ніж при традиційному банківському кредитуванні.

Східний регіон Європи складається з країн, які були під «залізною завісою» після Другої світової війни. Тому тільки в деяких країнах – членах ЄС, таких як Польща чи Хорватія, факторинг досягнув рівня зрілості і представлений середньо світовими показниками. У Східній Європі все ще актуальним залишається питання розвитку практики застосування факторингу, удосконалення законодавства та регуляторних процедур. Тому FCI приділяє особливу увагу цьому регіону, як перспективному, залучаючи до співпраці Європейський банк реконструкції та розвитку.

На фінансовому ринку України у 2016 році зафіксовано 18 компаній, які надають послуги з факторингу, що на 1 компанію більше, ніж за попередній рік. Це свідчить про незначний, однак прогресивний розвиток інституціонального забезпечення факторингу (табл. 4).

Аналізуючи дані таблиці можна зафіксувати дві тенденції: переважання внутрішнього факторингу над міжнародним у 2016-2017 роках та зменшення оборотів здійснення факторингу в Україні в цілому. За досліджуваний період обсяг міжнародного факторингу скоротився на 99,3%. Однак, тут доцільно зауважити, що роз-

рахунок показників ведеться в іноземній валюті «євро», тому можна стверджувати про номінальне зменшення об'єму факторингу. Оскільки, українська гривня під час кризи 2014-2016 рр. переживала девальвацію.

Висновки і пропозиції. Отже, форфейтингом та міжнародним факторингом забезпечується процес фінансування експортера шляхом купівлі векселя, де вказана сума дебіторської заборгованість імпортера без права регресивного звернення.

Цей інструмент фінансування експортних операцій у світовій практиці дедалі актуалізується, оскільки дає можливість швидко повертати і залучати кошти в оборот. Збільшення частки форфейтингових та зовнішніх факторингових операцій на фінансовому ринку України сприятиме збільшенню оборотності грошових коштів, оскільки суб'єкти господарювання володітимуть інструментом тимчасового вивільнення грошових ресурсів, які можуть бути спрямовані на підвищення ефективності та рентабельності господарської діяльності експортерів.

Розвиток застосування цих інструментів фінансування сприятиме кредитуванню малого та середнього бізнесу, що стимулює розвиток реальної економіки, а отже і зайнятість серед населення. Світові тенденції розвитку факторингу свідчать про збільшення використання факторингу, особливо в Європі та Азії.

Однак, існує недостатньо сильна взаємодія експортерів з банками України. Оскільки, реалізація форфейтингу та міжнародного факторингу вимагає від банків більшої готовності до встановлення кореспондентських відносин зі світовими банками. При цьому культура фінансування операцій міжнародної торгівлі залишається на низькому рівні, тому існують бар'єри щодо залучення банківських установ до міжнародного факторингу.

Отже, в Україні потрібно покращувати законодавство та фінансову інфраструктуру для того, щоб країна зафіксувала збільшення здійснення факторингових та форфейтингових операцій.

Список літератури:

1. Господарський кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18-22. – Ст. 350.
2. Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг від 28 травня 1988 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 84. – Ст. 3127.
3. Андрієнко В.В. Форфейтинг в Україні: за та проти / В.В. Андрієнко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 12. – Том 2. – С. 25-28.
4. Андрієнко В.В. Зміст договору форфейтингу / В.В. Андрієнко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Випуск 36. – Том 1. – С. 86-90.
5. Григораш О.В. Розвиток ринку факторингових послуг в Україні та світі / О.В. Григораш, Д.В. Тарасюк // Молодий вчений. – 2017. – № 9(49). – С. 510-514.
6. Нашкерська М.М. Форфейтинг, як інструмент фінансування зовнішньоекономічної діяльності підприємства / М.М. Нашкерська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/27749/1/095-152-152.pdf>.

7. Поддубная Т.Н. Форфейтинг: проблемы и перспективы / Т.Н. Поддубная // Вісник Хмельницького національного університету: зб. наук.-техн. праць. – 2009. – № 5. – С. 132-134.
8. Зовнішня торгівля України товарами у січні-квітні 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2018/06/100.pdf>.
9. Експрес випуск Державної служби статистики України. – 2018. – С. 1-6.
10. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uktstat.gov.ua>.
11. Annual Review 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fci.nl/en/about-fci-new/annual-review>.

Москалев А.А., Щавинская О.В.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

МИРОВОЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФОРФЕЙТИНГА И МЕЖДУНАРОДНОГО ФАКТОРИНГА В УКРАИНЕ

Аннотация

Исследовано экономическую суть категорий «форфейтинг» и «международный факторинг». Определены основные недостатки отечественной законодательной базы по регулированию осуществления форфейтинговых и международных факторных операций. Анализируются статистические данные и тенденции реализации внешней факторинга и форфейтинга в Украине и в мире. Предложены пути стимулирования использования финансовых инструментов в реалиях украинской экономики.

Ключевые слова: облигаторная задолженность, платежеспособность, ликвидность, фактор, международный факторинг, FCI, форфейтинг, вексель, внешнеэкономическая деятельность, экспортер, импортер.

Moskalev A.A., Shchavinska O.V.

Chernivtsi Trade and Economic Institute
of Kyiv National University of Trade

WORLD EXPERIENCE AND PERSPECTIVES FOR THE USE OF FORFATTING AND INTERNATIONAL FACTORING IN UKRAINE

Summary

The economic essence of the forfeiting and international factoring categories is investigated. The main disadvantages of domestic legislation regarding the regulation of forfeiting and international factoring operations are determined. The statistical data and trends of the implementation of external factoring and forfeiting in Ukraine and in the world are analyzed. The ways of stimulating the use of these financial instruments in the realities of the Ukrainian economy are proposed.

Keywords: accounts receivable, solvency, liquidity, factor, international, factoring, FCI, forfeiting, bill, foreign economic activity, exporter, importer.